

Европейски съд по правата на човека

Бойл и Райс срещу Обединеното кралство (Boyle and Rice v. the United Kingdom)

Жалби №№ 9659/82 и 9658/82

Решение от 27 април 1988 г.

(резюме)*

Чл. 8: право на неприкосновеност на кореспонденцията; **чл. 27, т. 2:** недопустимост поради “явна необоснованост” на жалбата; **чл. 13:** ефикасни вътрешноправни средства за защита

Чл. 13 не може да се тълкува като поставящ изискване за вътрешноправно средство за защита по отношение на каквото и да е оплакване по Конвенцията, независимо колко безпочвено може да е то. Оплакването трябва да бъде защитимо от гледна точка на Конвенцията. Отхвърлянето на едно твърдение като “явно необосновано” предполага заключение, че няма дори и на пръв поглед оправдано оплакване срещу ответната държава. Като изхождаме от обичайното значение на думите, е трудно да си представим как едно оплакване, което е “явно необосновано”, може въпреки това да бъде “защитимо”, и обратното. Съдът не дава абстрактно определение на понятието “защитимо твърдение”.

Факти по делото

През 1967 г. първият жалбоподател – Джеймс Бойл – бил признат за виновен в извършването на убийство и осъден на доживотен затвор. Втората жалбоподателка – Сара Бойл – е негова съпруга. През март 1973 г. г-н Бойл бил преместен в затвора Барлини, в специално експериментално отделение за осъдени на дълъг срок лишаване от свобода, което се отличавало с по-либерален режим. Било му позволено да изпраща и получава поща и да има посетители. През септември 1980 г. г-н Бойл бил уведомен от Комисията по предсрочното освобождаване, че през ноември 1982 г. предстои да бъде условно освободен и трябва да бъде преместен в Единбургския затвор, за да премине програма за подготовка за живот на свобода. Той бил предупреден, че ще прекара това време при общите за всички затворници условия, като мястото все пак било подбрано, за да му осигури най-благоприятни такива, включително съобразени с неговите предпочитания. През ноември 1981 г. жалбоподателят бил преместен в Центъра за подготовка за живот на свобода на Единбургския затвор. На 1 ноември 1982 г. бил освободен. От октомври 1980 г. до освобождаването си той бил поставен при най-лекия затворнически режим – категория “Д”. През времето, което прекарал в Единбургския затвор, му било разрешено да изпраща по едно писмо на седмица, разходите за което се поемали от бюджета на затвора, а другите писма, които желал да изпраща, следвало да плаща от собствените си доходи, които възлизали на 1,6

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

британски лири на седмица. През юли 1981 г. писмо от г-н Бойл до негов приятел, г-н Макдъгал, било спряно от началника на затвора на основание, че г-н Макдъгал е “свързана с медиите личност”, а съществувала забрана затворниците да изпращат материали, предназначени за публикация или използване в електронните медии.

С писмо от 31 юли 1981 г. до министъра, отговарящ за Шотландия, адвокатите на жалбоподателя подали оплакване, че, тъй като той давал по 80 пенса на седмица от личните си доходи в допълнение към заплащането на осигурената му от затвора вегетарианска храна, броят на писмата, които можел да изпраща на седмица, бил ограничен; че в няколко случая пощата му била четена на глас от служители в затвора пред други затворници; че посещенията, на които имал право, не били достатъчни по брой и продължителност. Адвокатите на г-н Бойл отпразвили до министъра и общото оплакване, че условията на изтърпяване на наказанието на г-н Бойл в Единбургския затвор били значително по-лоши от тези в специалното отделение в затвора Барлини, както и в сравнение с тези на други затворници от категория “Д”. На 28 август 1981 г. министърът отхвърлил жалбата им. Г-н Бойл се оплакал и до Омбудсмана относно условията, в които изтърпявал наказанието си в затвора. Омбудсманът приел: “От подробностите, които г-н Бойл описва, изглежда, че кореспонденцията му, специалният конвой и посещенията са били провеждани по правилата. Мисля, че е справедливо да се каже, че оплакванията на г-н Бойл отразяват по-скоро неговата неудовлетвореност и несъгласието му с тези правила и прилагането им на този етап от изтърпяването на наказанието лишаване от свобода. Правилата, разбира се, са от компетентност на Парламента, и, при отсъствие на доказателства за нарушението им, аз не мога да оспорвам дискрецията на затворническите власти при тяхното прилагане.”

Третият жалбоподател, Браян Райс, бил осъден през 1967 г. на доживотен затвор заради убийство. До август 1979 г. той изтърпявал присъдата в затворите Петерхед и Пърт. От август 1979 г. бил причислен към категория “Д” и бил преместен в Единбургския затвор, а в Центъра за подготовка за живот на свобода – от 11 септември 1981 г. На 1 юни 1982 г. той бил предсрочно освободен.

На 8 май 1981 г. г-н Райс помолил министъра, отговарящ за Шотландия, за позволение да посети баща си (четвъртият жалбоподател – Джон Райс). В молбата той сочел, че баща му е “болен от дълго време”, но не и че е тежко болен, което би позволило отпуск по семейни причини. Затова молбата му била отхвърлена. На жалбоподателя се препоръчвало да поиска, съгласно съответната процедура, служител на затвора да го конвоира до дома на баща му. Г-н Райс обаче не могъл да намери такъв служител. Въпреки че не могъл да посети баща си, през този период му било позволено да посещава, без конвой, образователни курсове два пъти седмично и един център за колективен труд. По-рано, през август 1980 г., му било позволено да посети дома си, а преди да бъде преместен в Центъра за подготовка за живот на свобода той прекарал пет дни домашен отпуск през септември 1981 г.

В писмо от 23 юли 1981 г. заместник-министърът за Шотландия посочил основанията за отказа за отпуск по семейни причини: “...Молбата на г-н Райс за специално посещение е била разгледана по съответния ред, но се е счело, че тя не отговаря на изискванията. Г-н Райс е бил посъветван, ако състоянието на баща му се влоши, да подаде нова молба. Фактът, че един затворник е освободен с оглед образователни и други цели, не отменя изискването на закона молбата за специално посещение да е обоснована и да отговаря на обичайните условия за такива молби.”

На 28 юли 1981 г. адвокатите на жалбоподателя се оплакали до министъра от спирането от страна на органите на затвора на няколко писма от г-н Райс до самите

тях, до член на парламента, до предишния му защитник и до семейството му, от ограничената възможност за посещения, която по отношение на контактите със семейството му го поставяла в неравностойно положение спрямо другите затворници от категория “Д”, но под режим от открит тип, както и от отказа за отпуск по семейни причини. Министърът отхвърлил всички оплаквания като неоснователни.

Резюме на решението на Европейския съд

Комисията е обявила жалбата за допустима по отношение само на едно от конкретните оплаквания по чл. 8 за нарушения на правата на неприкосновеност на семейния и личен живот, на дома и на кореспонденцията. За останалите тя е приела, че са явно необосновани, но е обявила жалбата за допустима по отношение на свързаните с тях оплаквания по чл. 13.

I. По твърдението за нарушение на чл. 8

Г-н Бойл твърди, че спирането на неговото писмо до приятеля му драматург е представлявало нарушение на чл. 8 от Конвенцията. Правителството признава – и пред Комисията, и пред Съда, че това писмо, въпреки че е било до лице, свързано с медиите, е било лично и е следвало да бъде допуснато за изпращане. Съдът, подобно на Комисията, намира, че е налице нарушение на чл. 8.

II. По твърдението за нарушение на чл. 13

И четиримата жалбоподатели се оплакват, че шотландското право не им е предоставяло ефикасни средства за защита във връзка с различните им оплаквания по Конвенцията относно условията, при които са били поставени Джеймс Бойл и Браян Райс в Единбургския затвор, с което бил нарушен чл. 13 от Конвенцията.

“Съдът намери, че спирането на едно от писмата на г-н Бойл представлява нарушение на чл. 8. Всички останали твърдения за нарушения, които лежат в основата на оплакването на жалбоподателите по чл. 13, са били отхвърлени от Комисията в производството по допустимостта, като явно необосновани. Независимо от буквалния прочит на чл. 13, действителното нарушение на друга разпоредба на Конвенцията (“самостоятелна” разпоредба) не е задължителна предпоставка за приложението му (вж. решението от 6.09.1978 г. по делото *Клас и други*¹, А.28, стр. 29, § 64). Чл. 13 гарантира предоставянето на такова средство за защита на вътрешно ниво, което да осигури спазването на правата и свободите по Конвенцията (а следователно и възможността да се твърди нарушението им), в каквато и форма те да са охранени във вътрешната правна система. Все пак, чл. 13 не може да се тълкува като поставящ изискване за вътрешноправно средство за защита по отношение на каквото и да е оплакване по Конвенцията – без оглед на това колко безпочвено може да е то. Оплакването трябва да бъде защитимо от гледна точка на Конвенцията.

Правителството поддържа, че твърдение за нарушение на някоя от самостоятелните разпоредби на Конвенцията, което е било обявено от Комисията за “явно необосновано”, не може да се разглежда като “защитимо” по смисъла на чл. 13. Комисията не се съгласява с този довод. Нейният делегат поддържа, че, за да прецени дали едно оплакване е “явно необосновано” по смисъла на чл. 27, т. 2, Комисията

¹ Klass and Others v. FRG

прилага цяла редица критерии, които включват незащитимостта, но не се изчерпват с нея. Според него, за да бъде защитимо, едно оплакване “трябва само да повдига въпрос по Конвенцията, който дава основание за по-нататъшно изследване”, докато заключение за явна необоснованост на оплакване може да бъде достигнато след доста писмени и устни аргументи.

Съдът припомня, че при произнасянето си по предварителните възражения на правителството по делото *Еъри*² (решение от 9.10.1979 г., А.32, стр. 10, § 18) е приел, че “отхвърлянето на едно твърдение като “явно необосновано” предполага заключение, че “няма дори и на пръв поглед оправдано оплакване срещу ответната държава”. Като изхождаме от обичайното значение на думите, е трудно да си представим как едно оплакване, което е “явно необосновано”, може въпреки това да бъде “защитимо”, и обратното. Това обаче не означава, че Съдът трябва да приеме едно оплакване за изключено от приложното поле на чл. 13, ако Комисията го е обявила за явно необосновано по самостоятелната разпоредба. Решението на Комисията, обявяващо една жалба за допустима, определя предмета на делото пред Съда. Съдът не може да разгледа по същество, от гледна точка на съответния текст [от Конвенцията], оплакванията, които са били отхвърлени като “явно необосновани”, а може да разгледа тези оплаквания, които Комисията е обявила за допустими и които са били отнесени пред него по надлежния ред. Ето защо, Съдът е компетентен да разгледа всички фактически и правни въпроси, свързани с оплакванията, отнесени пред него на основание чл. 13, включително защитимостта на твърденията за нарушение на самостоятелните разпоредби. В тази връзка, решението на Комисията по допустимостта и неговите мотиви, макар и да не са решаващи, са в значителна степен показателни за защитимия характер на оплакванията по смисъла на чл. 13. Съдът не смята, че трябва да дава абстрактно определение на понятието защитимост. Той по-скоро следва да определи, в светлината на конкретните факти и повдигнатите правни въпроси, дали всяко индивидуално твърдение за нарушение, стоящо в основата на оплакване по чл. 13, е защитимо и, ако е така, дали по отношение на него са изпълнени изискванията на чл. 13.

А. Оплакването на г-н и г-жа Бойл във връзка с изпращането на писма

Г-н и г-жа Бойл са се оплакали, че ограниченията, които г-н Бойл е търпял по силата на правилата за заплащане на пощенските разходи за писмата на затворниците, са несъвместими с правото им на зачитане на кореспонденцията. В решението си по допустимостта Комисията е намерила това оплакване за явно необосновано, тъй като жалбоподателите не са доказали, че кореспонденцията на г-н Бойл е била сериозно ограничена по финансови причини. В доклада си Комисията е приела, че твърдението за нарушение на чл. 8 не е било защитимо, с оглед целите на чл. 13.

“Съдът стига до същия извод. По негово мнение, по-специално, правилата за поемане на разходите по писмата не са неразумни сами по себе си. Освен това, нищо не сочи, че вегетарианската храна, осигурена на г-н Бойл в затвора, е била недостатъчна, та да бъде той принуден да отделя част от спечелените в затвора пари за допълнителна храна, вместо за кореспонденцията си. Следователно, не може да бъде установено нарушение на чл. 13 по това оплакване.”

² Airey v. Ireland

Б. Оплакването на г-н Браян Райс във връзка със забавянето или отказа за изпращане на негови писма

Г-н Райс се е оплакал, че в нарушение на чл. 8 негови писма са били забавяни или спирани от служителите на затвора. Адвокатите му повдигнали този въпрос пред министъра за Шотландия и отговорът бил, че всичките писма са изпращани. При това положение и при липсата на други данни, Комисията е обявила това оплакване за явно необосновано, като недоказано. По същата причина тя е приела в доклада си, че не е съществувало защитимо твърдение по смисъла на чл. 13. “Съдът също намира, с оглед на представените доказателства, че липсва каквато и да е защитимо твърдение за нарушение на чл. 8. Следователно, не е налице нарушение на чл. 13 във връзка с това оплакване.”

В. Оплакването на г-н и г-жа Бойл за преглеждането на кореспонденцията

Г-н и г-жа Бойл са се оплакали, че в Единбургския затвор писмата от и за г-н Бойл са били отваряни и четени от цензор, съгласно приложимите правила, докато, когато е бил в експерименталното отделение на затвора Барлини, му е било позволено да получава и изпраща нецензурирани писма. Като е обявила това оплакване за явно необосновано, Комисията е потвърдила предишната си практика, че контролът върху затворническата кореспонденция сам по себе си е по принцип оправдан по т. 2 на чл. 8. Изтъквайки същия принцип, в доклада си тя е приела, че това оплакване не представлява защитимо твърдение по Конвенцията.

“Съдът сам е признавал в предишни решения, че някои мерки на контрол върху кореспонденцията в затвора са необходими и сами по себе си не представляват нарушение на Конвенцията.” Експерименталното отделение в Барлини е било създадено със специална цел. Основанията, наложили преместването, и изборът на затвора в Единбург са сами по себе си разумни, а не поражда критика и фактът, че на новото място жалбоподателят е трябвало да бъде поставен при същите условия, както и другите затворници. “Затова Съдът, подобно на Комисията, заключава, че не съществува защитимо твърдение за нарушение на чл. 8. Ето защо, Съдът не намира нарушение на чл. 13 във връзка с това оплакване.”

Г. Оплакването на г-н и г-жа Бойл, че писмата на г-н Бойл са били четени публично

По допустимостта Комисията е приела, че с оглед на представените доказателства, това оплакване по чл. 8 е явно необосновано. В доклада си тя е отбелязала, че не е необходимо да преценява дали е налице защитимо твърдение, и е заключила, че няма нарушение на чл. 13, тъй като жалбоподателите не са се отнесли до министъра за Шотландия, което би им осигурило ефективно средство за защита по това оплакване.

“Дори да се приеме, че твърдението за нарушение на чл. 8 е било защитимо по смисъла на чл. 13, което правителството отрича, Съдът стига до същия извод, както и Комисията. Поведението на затворническите власти несъмнено би представлявало злоупотреба с правото им да четат кореспонденцията, установено в Правилата за затвора. То би било в противоречие с инструкцията, забраняваща съдържанието на писмата на един затворник да става достояние на друг затворник. [О]плакване до директора на затвора или, ако е необходимо, до министъра, би представлявало

ефикасно средство за защита по вътрешното право (вж. и решението по делото [Силвър](#)). Следователно, не е налице нарушение на чл. 13 във връзка с това оплакване.”

Д. Оплакването на г-н Бойл във връзка със спирането на писмото му до г-н Макдугъл

“Фактите, лежащи в основата на това оплакване, са същите, за които Съдът намери, че съставляват нарушение на чл. 8. Това оплакване е било повдигнато пред министъра. Фактът, че той – неправилно, както сега приема правителството – е отхвърлил молбата, сам по себе си не показва, че разполагаемото средство за защита е било неефикасно.” Освен това, той е можел да подаде нова молба, като изтъкне, че случаят не попада в сферата на забраната, защото става дума за лично писмо. В допълнение на това, или алтернативно, г-н Бойл е можел да поиска от съд да разгледа решението на министъра и да приеме, че се основава на явна грешка. “Затова Съдът намира, че предоставените на г-н Бойл средства за защита по това негово оплакване са отговаряли на изискванията на чл. 13, който, следователно, не е бил нарушен.”

Е. Оплакването на жалбоподателите във връзка с ограничаването на посещенията

Жалбоподателите се оплакват не че са били лишени от правата си във връзка с тези посещения, а от самите приложими разпоредби, тъй като те позволявали само 12 посещения на година, с продължителност от един час.

В доклада си Комисията е приела оплакванията по чл. 8 за явно необосновани. Тя обаче е намерила, че е налице защитимо твърдение, по отношение на което жалбоподателите не са разполагали с ефикасно вътрешноправно средство за защита, и следователно е било извършено нарушение на чл. 13.

Съдът отбелязва, че по времето на разглежданите събития, директорите на затворите са разполагали с правото по свое усмотрение да определят честотата и продължителността на посещенията, стига да се осигури предвиденият минимум – три посещения по половин час на всеки два месеца. Да се позволяват посещения по един час всеки месец е била практиката, установена в конкретния затвор. “Когато се преценяват задълженията на договарящите се държави по чл. 8 във връзка с посещенията в затвора, следва да се държи сметка за обикновените и разумни изисквания на изпълнението на наказанието лишаване от свобода и за съответната степен на дискреция, която може да бъде позволена на националните органи при регулирането на контактите на затворника със семейството му. На тази основа, не е съществувало защитимо твърдение, че е в противоречие с чл. 8 лицата, изтърпяващи наказание лишаване от свобода, дори и тези при най-лек режим, да имат право едва на 12 посещения годишно, по един час. Следователно, не може да бъде установено нарушение на чл. 13 в тази връзка. От друга страна, независимо от приложимите разпоредби, конкретните обстоятелства, касаещи определен затворник, могат да дават основание за защитимо твърдение по чл. 8, във връзка с посещенията. “Съдът отбелязва, че в решението си по допустимостта Комисията е приела оплакванията за свързани, поне частично, с упражнение в техен ущърб на правото на свободно усмотрение при определяне на честотата и продължителността на посещенията, така че не са им били осигурени адекватни контакти със семействата им. “По мнение на Съда, защитимият характер на едно така формулирано твърдение поражда сериозно съмнение, поради съображенията, изложени в решението на Комисията по

допустимостта, а също така и защото трябва да се признае, че по принцип е оправдано по отношение на затворниците да се прилага еднакъв режим, за да се избегне всяко впечатление за произвол или дискриминация. Във всички случаи, доколкото твърдяната неадекватност на условията за посещения е произтичала от нареждане на директора на Единбургския затвор, съществувало е средство за защита по пътя на молба до министъра, както и, ако е нужно, молба за съдебен контрол. Адвокатите на жалбоподателите са се обърнали към министъра. Техният неуспех сам по себе си не сочи, че молбата до министъра е неефикасно средство за защита по тези оплаквания. Следователно, както и да се възприеме оплакването на жалбоподателите, не е налице нарушение на чл. 13.”

Във връзка с оплакването на жалбоподателите за специално конвоирано посещение до дома, Съдът не намира нарушение на чл. 13 на същите основания.

По отношение оплакването на г-н Райс за отхвърляне на искането му за домашен отпуск по семейни причини, Комисията е приела, че е налице защитимо твърдение и, тъй като не е съществувало ефикасно средство за защита, чл. 13 е бил нарушен. Съдът намира, че предвид дискрецията на националните власти по отношение на регулирането на контактите на затворниците, “не може да се твърди, че оспорваните условия за отпуск по семейни причини са били сами по себе си достатъчни, за да обосноват едно защитимо твърдение за нарушение на чл. 8”. “Не може да се твърди, също така, че в светлината на конкретните обстоятелства, касаещи жалбоподателите, отказът да се направи “специално изключение” в техния случай е бил от такова естество, че да обуслови защитимо твърдение по чл. 8.” В това отношение Съдът взема предвид предстоящото включване на жалбоподателя в програмата за подготовка на живот на свобода, дадените му и бъдещите възможности за домашен отпуск, и обстоятелството, че той е бил посъветван от администрацията на затвора да подаде нова молба, в случай на влошаване състоянието на баща му. “При тези обстоятелства, Съдът не намира нарушение на чл. 13 по отношение на това оплакване.”

Ж. Оплакването на жалбоподателите във връзка с различията в режима на отделните затвори

Жалбоподателите се оплакват, че условията за посещения и кореспонденция в Единбургския затвор са били по-лоши от тези в специалното отделение на затвора Барлини или при открит режим. Те твърдят, че това различно третиране е било дискриминационно в противоречие с чл. 14, във връзка с чл. 8 и чл. 10 от Конвенцията. “Съдът, подобно на Комисията, намира за очевидно, че по принцип различието в третирането, от което са се оплакали жалбоподателите, не съставлява защитимо твърдение за дискриминация по чл. 14. Въпреки това, въпросът не може да се разглежда изолирано от конкретните обстоятелства в случая на жалбоподателите.” Съдът признава, че особено за г-н и г-жа Бойл е било неприятно завръщането към обичайния затворнически режим след няколкото години, прекарани в по-либералното експериментално отделение на затвора Барлини. Когато обаче трябвало да бъдат преместени от това отделение, а местата в единствения затвор от открит тип – затвора Пенингхейм - били ограничени, и г-н Бойл, и г-н Райс предпочели Единбургския затвор, където били третирани наравно с другите затворници. “Съдът не намира, че някой от факторите, мотивирали избора на Единбургския затвор, (...) или третирането, на което те са били подложени там, могат да обосноват едно твърдение за

дискриминация по чл. 14. Следователно, не е налице защитимо твърдение по чл. 14. При това положение, Съдът не намира нарушение на чл. 13 във връзка с това оплакване.”³

³ Решението е единодушно по всички въпроси.